

JUSTYNA WITKOWSKA*
AUŠRINĖ LAKŠTUTIENĖ**

Rynek ubezpieczeniowy w Polsce i na Litwie – analiza porównawcza

Wprowadzenie

W ostatnich kilkunastu latach nastąpił rozwój rynków finansowych. Zauważono zmiany dotyczące warunków funkcjonowania poszczególnych podmiotów, procedur, również coraz częściej mamy do czynienia z nowymi, wielowymiarowymi produktami czy usługami (Daszewski, Rogowski 2006, s. 49). Rynek ubezpieczeniowy jest częścią rynku finansowego¹. Dochodzi na nim do spotkań pomiędzy ubezpieczycielami i ich przedstawicielami a klientami poszukującymi ochrony ubezpieczeniowej. Z rynkiem tym również współpracuje wiele instytucji, które z jednej strony odpowiadają za regulację tego rynku, a z drugiej za kontrolę.

Zakłady ubezpieczeń, dzięki swej działalności, stymulują wzrost gospodarczy za pomocą gromadzenia oszczędności i kierowania strumieni finansowych na rynek kapitałowy; uczestniczą również w różnych przedsięwzięciach inwestycyjnych. Zwraca się również uwagę na to, iż ubezpieczyciele mogą przyczyniać się do stabilizacji rynków finansowych (Sopoćko 2009, s. 17). Ubezpieczenia nie generują ryzyka systemowego, które jest przekazywane bezpośrednio do gospodarki. Towarzystwa ubezpieczeń wnoszą istotny wkład do wzrostu gospodarczego poprzez zapewnienie konsumentom i przedsiębiorcom ochrony przed negatywnymi zdarzeniami (CEA 2013, s. 6). Podkreślane jest stale rosnące znaczenie tej części rynku w sferze usług finansowych (Treder 2007, s. 8–9).

Stagnacja i regres jest efektem spowolnienia gospodarczego na całym świecie w latach 2008 i 2009 (Stroiński 2010, s. 113). Kryzys gospodarczy w różnym stopniu wpłynął na rynek ubezpieczeniowy w poszczególnych państwach. Najniższy przypis składki brutto odnotowano w latach 2008–2009 w krajach tzw. starej Unii Europejskiej (Polska Izba Ubezpieczeń 2010, s. 10).

Celem artykułu jest przedstawienie sytuacji na polskim rynku ubezpieczeniowym w latach 2001–2011 i porównanie z rynkiem litewskim. Jakościowa ocena rynku przekłada się

* Dr Justyna Witkowska, Katedra Polityki Społecznej i Ubezpieczeń, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, e-mail: justyna.witkowska@uwm.edu.pl

** Assoc. Prof. Dr. Aušrinė Lakšutienė, Department of Finance, Kaunas University of Technology, School of Economics and Business, e-mail: ausrine.lakstutiene@ktu.lt

¹ Szerzej na temat powiązań pomiędzy rynkiem ubezpieczeniowym a finansowym zob. m.in.: Bednarczyk 2010, s. 99–119.

na jego efekty ilościowe. Przez jakość na rynku ubezpieczeniowym rozumie się nie tylko jakość obsługi klienta, lecz także przyjęcie odpowiedniej strategii. Strategii, która polega na usprawnieniu procesów powodujących wzrost produktywności i sprzedaży, regulacji procedur, odpowiednim przepływie informacji².

O rozwoju rynku ubezpieczeniowego pod względem jakościowym i ilościowym świadczą kilka wskaźników, do których zalicza się:

- a) wskaźnik składek przypisanych brutto zebranych w okresie jednego roku przez wszystkich ubezpieczycieli na danym rynku w porównaniu z latami poprzednimi;
- b) wskaźnik gęstości (składka przypisana brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca) – pozwala ogólnie wycenić dynamikę rozwoju rynku ubezpieczeniowego (por. Szumlicz 2013; Zheng, Liu, Deng 2008, s. 3);
- c) wskaźnik penetracji (udział składki przypisanej brutto w PKB) – wyraża skłonność do korzystania z ochrony ubezpieczeniowej w porównaniu z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i zamożności społeczeństwa (ibidem);
- d) wskaźnik struktury działalności ubezpieczeń;
- e) liczba polis ubezpieczeniowych;
- f) koncentracja rynku.

Ważnym czynnikiem, który również należy wziąć pod uwagę jest zaufanie do towarzystw ubezpieczeń, którego brak przekłada się na niższy rozwój rynku ubezpieczeniowego. Badania przeprowadzone przez Ernst & Young w 2012 r. wśród 24 tys. konsumentów z 23 państw, w tym także z Polski, potwierdzają wagę zdobycia przez ubezpieczycieli zaufania klientów oraz ich lojalności w budowaniu długoterminowych relacji (Ernst & Young 2012, s. 2). Na zaufanie społeczne również zwraca uwagę T. Szumlicz, nawiązując do badań prowadzonych w Polsce od 2003 r. – „Diagnoza Społeczna”. Badania te pokazują spadek zaufania do instytucji finansowych po 2009 r., co spowodowane było niestabilnością rynków finansowych (Szumlicz 2011, s. 113–117). Również ubezpieczyciele na tym tracą.

Nowe badanie opublikowane przez Insurance Europe potwierdza bardzo ważną rolę europejskiej branży ubezpieczeniowej jako największego inwestora instytucjonalnego w Europie. Ubezpieczyciele mogą zapewnić długoterminową stabilność finansowania dla rządów i przedsiębiorstw bez ponoszenia ryzyka utraty płynności³.

Ekspersi Międzynarodowego Funduszu Walutowego, dokonując podziału krajów pod względem skutków światowego kryzysu i jego wpływu na sytuację gospodarczą danego kraju, zaliczyli Polskę do grupy krajów względnie stabilnych, które skutecznie oparły się światowemu kryzysowi. Natomiast Litwa została zaliczona do krajów, w których skutki kryzysu mogą być głębsze, powodujące spadek gospodarczy (Stroiński 2010, s. 114).

Polski i litewski rynek ubezpieczeniowy liczy mniej więcej tyle samo lat. Zaczął się on rozwijać na początku lat 90. XX w. Dla Polski ważnym aktem wprowadzającym wolny rynek była ustawa z dnia 28 lipca 1990 r.⁴, a później jej nowelizacja i duże zmiany wprowadzone ustawą z dnia 22 maja 2003 r.⁵

Natomiast na Litwie po odzyskaniu niepodległości w 1991 r. uchwalono ustawę o ubezpieczeniach. Ustawa ta była bardzo ogólna i nie regulowała szczegółowo problematyki związanej z funkcjonowaniem rynku oraz bezpieczeństwa finansowego ubezpieczycieli. Kolejną ustawą była ustawa o ubezpieczeniach uchwalona 10 lipca 1996 r. Ustawa ta określała trzy rodzaje zakładów ubezpieczeniowych: zakłady ubezpieczeń na życie, zakłady ubezpieczeń

² Przez klienta wewnętrznego rozumie się pracownika ubezpieczyciela, natomiast klient zewnętrzny, to każda osoba konatkuująca się z towarzystwem ubezpieczeń.

³ *Report confirms insurers' vital investment role*, <http://www.insuranceeurope.eu/> (25.06.2013).

⁴ Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. 1990, Nr 59, poz. 344).

⁵ Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. 2003, Nr 124, poz. 1151).

majątkowych i osobowych oraz zakłady ubezpieczeń kredytów. Tak jak na rynku polskim, tak i na rynku litewskim w 2003 r. doszło do dalszej liberalizacji rynku i wprowadzono ustawę o ubezpieczeniach z dnia 18 września 2003 r., która zastąpiła poprzednie regulacje. Wprowadzono nowy podział, zgodnie z którym na rynku mogą działać dwa rodzaje zakładów ubezpieczeń, prowadzące ubezpieczenia na życie oraz ubezpieczenia majątkowe i pozostałe osobowe (por. Pukat 2008). Litewski rynek ubezpieczeniowy jest mały, ale silny, z dużym potencjałem rozwojowym (Ulbinaitė, Kucinskiene, Moullec 2013, s. 144).

Instytucją sprawującą obecnie nadzór nad rynkiem ubezpieczeniowym w Polsce jest Komisja Nadzoru Finansowego, wcześniej Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych. Natomiast na Litwie nadzór do końca 2011 r. sprawowała⁶ Komisja Nadzoru Ubezpieczeń na Litwie, a od 01.01.2012 r.⁷ Bank Narodowy Litwy.

1. Rozwój rynku ubezpieczeniowego

Liczba zakładów ubezpieczeń w Polsce na koniec 2011 r. wynosiła 61 (rys. 1). Natomiast łączna liczba zakładów zagranicznych notyfikowanych w Polsce w ramach swobody świadczenia usług lub prowadzących działalność poprzez oddział wynosiła 577 (w tym 19 oddziałów zakładów ubezpieczeń)⁸. Analizując zmianę liczby zakładów ubezpieczeń na polskim rynku w latach 2001–2011, można zauważyć, iż w 2003 r. w Polsce było najwięcej ubezpieczycieli, a w 2011 r. najmniej (spadek o 23%).

Natomiast na Litwie w analogicznym okresie liczba towarzystw ubezpieczeń wzrosła o 3%. Najmniejszą liczbę ubezpieczycieli odnotowano w 2005 r. – 27, największą w 2011 r. – 32 zakłady. W ramach swobody świadczenia usług ubezpieczeniowych działalność ubezpieczeniową prowadziły ponadto 443 zakłady zagraniczne⁹. W 1996 r. wprowadzono nowe, bardzo wygodne wymogi kapitałowe, czego skutkiem było ograniczenie liczby działających towarzystw ubezpieczeń.

Jedną z zasad prowadzenia działalności ubezpieczeniowej mówi o rozdzieleniu branż. Zakłady ubezpieczeń mogą oferować oddzielnie ubezpieczenia na życie – dział I oraz pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe – dział II. Udział zakładów działu I i II w ogólnej liczbie ubezpieczycieli na polskim i litewskim rynku ubezpieczeniowym został przedstawiony w tabeli 2. W Polsce w analizowanych latach obserwujemy bardzo zbliżoną liczbę towarzystw działu I i II, z niewielką przewagą zakładów z działu II. Natomiast na Litwie tylko w 2009 r. liczba ubezpieczycieli z obu działów była podobna; w pozostałych latach zdecydowanie więcej było towarzystw oferujących pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe.

Ważnym wskaźnikiem dostępności ubezpieczycieli jest porównanie liczby towarzystw ubezpieczeń do liczby mieszkańców danego kraju (rys. 2). Wskaźnik ten był w Polsce w 2011 r. na bardzo niski – 1,58; oznacza to, że na 100 000 mieszkańców przypadają niecałe 2 zakłady ubezpieczeń. Zdecydowanie korzystniej przedstawia się sytuacja na Litwie, gdzie na 100 000 mieszkańców przypada ponad 10 ubezpieczycieli. Średnia dla państw należących wcześniej do CEA, a obecnie do Insurance Europe¹⁰ kształtowała się

⁶ <http://www.dpk.lt/> (05.07.2013).

⁷ <http://www.lb.lt/prieziura> (05.07.2013).

⁸ *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2011 roku*, Urząd Komisji Nadzoru finansowego 2012, s. 8, http://www.knf.gov.pl/Images/sektor_ubezpieczen_IVkw2011_tcm75-30582.pdf (25.06.2013).

⁹ http://www.dpk.lt/en/es_draudikai_beta.php (04.07.2013).

¹⁰ Insurance Europe jest europejskim stowarzyszeniem zajmującym się ubezpieczeniami. Obecnie liczy 34 członków; <http://www.insuranceeurope.eu/> (07.07.2013).

w 2011 r. na poziomie prawie 9 towarzystw ubezpieczeń. W Polsce najwyższy wskaźnik odnotowano w 2003 r., a najniższy w 2011 r. Natomiast na Litwie obserwujemy ostatnio wzrost tego wskaźnika, co jest wynikiem wzrostu liczby ubezpieczycieli i spadku liczby ludności.

Suma składki brutto, który pozyskali ubezpieczyciele (rys. 3), jest miernikiem świadczącym o aktywności zakładów ubezpieczeń na danym rynku i sile oddziaływania na klientów. W latach 2001–2011 w Polsce nastąpił wzrost składki o 213%, a na Litwie aż o 412%. Kryzys gospodarczy lat 2008–2009 miał również negatywny wpływ na rynek ubezpieczeniowy. Na Litwie już w 2008 r. odnotowano niższy przypis składki w porównaniu z rokiem poprzednim, co zostało dodatkowo potwierdzone jeszcze niższym zbiorem składki w 2009 r. Natomiast w Polsce 2008 r. był bardzo dobrym rokiem pod względem pozyskanej składki z tytułu ubezpieczeń gospodarczych i dopiero w 2009 r. nastąpiło jej załamanie.

Średnia roczna stopa wzrostu składki w Polsce w latach 2001–2011 wyniosła ponad 9%. Gdyby takie tempo utrzymało się w przyszłości, to za ok. 20 lat polski rynek ubezpieczeń mógłby być w czołówce liderów europejskich¹¹ (Polska Izba Ubezpieczeń 2010, s. 12, 42). Z kolei na rynku litewskim przewiduje się, iż w 2017 r. przypis składki brutto osiągnie poziom 2,37 mld lt (Ulbinaitė, Kucinskiene, Moulec 2013, s. 144).

Współczynnik gęstości (rys. 4) informuje o tym, ile pieniędzy średnio wydaje na ubezpieczenia mieszkaniec danego kraju. W 2001 r. średnia dla państw CEA kształtowała się na poziomie 1476 euro, a w 2011 r. wzrosła do 1815 euro (wzrost o 23%); najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano w 2007 r. – 2015 euro. Podobną sytuację zaobserwowano w przypadku Litwy. Również tutaj do 2007 r. współczynnik ten systematycznie rósł i osiągnął poziom 179 euro. Natomiast w 2011 r. mieszkaniec Litwy wydał na ubezpieczenia gospodarcze 184 euro (wzrost o 318%). Polska, jak już wcześniej wspomniano, odczuła skutki kryzysu finansowego nieco później. Najwyższy poziom wskaźnika *per capita* odnotowano w 2008 r. – 441 euro (wzrost o 177% w stosunku do 2001 r.). W 2011 r. średnio Polak wydał na ubezpieczenia 338 euro, prawie dwukrotnie więcej niż Litwin.

Współczynnik penetracji (rys. 5) odnosi się do udziału składki przypisanej brutto w produkcie krajowym brutto. W krajach należących do CEA wartość tego współczynnika rosła systematycznie do 2007 r. i wyniosła 8,7%, po czym nastąpił jego gwałtowny spadek, a od 2009 r. stabilizacja na poziomie około 8. Podobne zmiany nastąpiły na rynku litewskim, gdzie współczynnik ten osiągnął maksymalną wartość – nieco powyżej 2% – w 2007 r., a następnie do 2010 r. spadał. W Polsce najwyższy poziom współczynnika ten osiągnął w 2008 r. – 4,6%, natomiast 2011 r. zamknął się wskaźnikiem na poziomie 3,7% (46% średniej CEA).

Według danych z 2010 r. udział Polski w światowym rynku ubezpieczeniowym mierzony przypisem składki brutto kształtował się na poziomie 0,42, natomiast Litwy – 0,018. Udział ten klasyfikuje Polskę na 30. miejscu, natomiast Litwę na 84. miejscu na 88 państw, które przesyłają informacje o ubezpieczeniach do Swiss Re. Pod względem współczynnika gęstości Polska została sklasyfikowana na 42. miejscu, Litwa zaś na 58. Z kolei udział składki w PKB uplasował Polskę na 40. miejscu, a Litwę na 70. miejscu (*World Insurance in 2010...*, s. 33, 38, 39).

O dojrzałości rynku ubezpieczeniowego i jego nowoczesności świadczy wysoki udział ubezpieczeń działu I w strukturze całego rynku (Stroiński 2010, s. 118). W Polsce w 2006 r. po raz pierwszy przypis składki z działu I przewyższył przypis składki działu II

¹¹ *Ubezpieczenia 2010*, Polska Izba Ubezpieczeń, s. 12, 42, <http://www.piu.org.pl/public/upload/ibrowser/.../Ubezpieczenia%202010.pdf> (25.06.2013).

(rys. 6). Największą różnicę pomiędzy działem I i II odnotowano w 2008 r. Analizując lata 2009–2011, zauważamy, że towarzystwa działu II nie odczuły zbyt silnie oddziaływania kryzysu. Skutki kryzysu przełożyły się głównie na działalność zakładów działu I (Leonowicz-Lomott 2010, s. 37).

W strukturze składki przypisanej brutto na Litwie w całym analizowanym okresie (2001–2011) dominujący udział miał dział II. Najwyższy udział działu I odnotowano w 2007 r.

Wpływ załamania na rynkach finansowych znalazł również wyraz w udziale odszkodowań i świadczeń w składce przypisanej brutto. Do 2008 r. w Polsce udział ten kształtował się na poziomie 45–52% (rys. 8), natomiast w 2009 r. przekroczył 78%, a w latach 2010 i 2011 obniżył się do poziomu poniżej 70%. Dynamika przypisu składki i wypłaconych odszkodowań oraz świadczeń w działach I i II była zróżnicowana. W dziale I (ubezpieczenia na życie) przypis składki w okresie analizowanych 11 lat wzrastał średnio o 15% rocznie, natomiast suma wypłacanych świadczeń rosła średnio o 25% rocznie. W dziale II (ubezpieczenia majątkowe i pozostałe osobowe) roczny wzrost przypisu składki wynosił średnio 7%, a wzrost wypłaconych odszkodowań – 6%.

Udział działu I w strukturze odszkodowań (rys. 9) wzrósł z 30% w 2001 r. do 69% w 2009 r., a w latach 2010 i 2011 wyniósł 61% i 65%. Odpowiednio udział działu II obniżył się z 70% do 31%, a następnie wzrósł do 39% i 35%.

Zdecydowanie korzystniej z punktu widzenia działalności ubezpieczyciela przedstawia się sytuacja na Litwie (rys. 10). Udział wypłaconych świadczeń i odszkodowań do 2007 r. wynosił od 33% do 40%, w 2008 r. wzrósł do 50%, a w 2009 r. aż do 69% (ale w latach 2010 i 2011 obniżył się odpowiednio do 60% i 54%). Na Litwie w strukturze wypłaconych odszkodowań i świadczeń zdecydowanie przeważa dział II (rys. 11). Jego udział w latach 2003–2006 wynosił 90–92%, w kolejnych latach spadał i w 2011 r. kształtował się na poziomie 69%. Roczny wzrost przypisu składki w dziale II w badanym okresie wyniósł średnio 14%, natomiast wzrost wypłaconych odszkodowań stanowił średnio 19%. W ubezpieczeniach na życie przypis składki wzrastał średnio rocznie o 24%, natomiast suma wypłaconych świadczeń rosła średnio o 38%.

Kolejnym wskaźnikiem obrazującym rozwój rynku jest liczba czynnych polis. Dane na ten temat przedstawiono na rysunku 12. W Polsce najwięcej polis zostało zawartych w 2008 r. (72,52 mln szt.), na Litwie w 2011 r. (4,87 mln szt.). W liczbie zawartych umów zdecydowanie przeważa w obu krajach dział II. W przeliczeniu na jednego mieszkańca w Polsce w ubezpieczeniach działu II najwięcej polis zostało zawartych w 2008 r. Średnio jeden mieszkaniec Polski miał wykupioną przynajmniej jedną polisę (1,58). Litwa ten poziom osiągnęła w 2011 r. W ubezpieczeniach na życie najwięcej umów w Polsce istniało w latach 2006–2009; w tym okresie średnio co trzeci Polak miał wykupioną polisę na życie. Na Litwie najwięcej umów ubezpieczenia na życie istniało w latach 2007–2008, ale wskaźnik na 1 mieszkańca był dziesięciokrotnie niższy niż w Polsce (0,03).

W badanym okresie zaobserwowano w Polsce systematyczny wzrost sumy płaconych składek ubezpieczeniowych do 2008 r. (o 165%), po czym jej gwałtowny spadek w 2009 r. i powolny wzrost w dwu następnych latach (rys. 13). Zmiany w przepisach prawnych związane m.in. z wejściem Polski do Unii Europejskiej spowodowały niewielki spadek w liczbie nabywanych polis ubezpieczeniowych w latach 2004–2005. Natomiast 2006 r. przyniósł wzrost w sprzedaży umów ubezpieczeniowych o 21%. Podczas najsilniejszych przejawów kryzysu na rynku ubezpieczeniowym w 2009 r. odnotowano spadek zawieranych umów o 20%.

Średnio rocznie w Polsce z tytułu jednej polisy ubezpieczenie na życie ubezpieczonego w 2011 r. płacił 2749 zł, ubezpieczenia majątkowe i pozostałe osobowe kosztowały go

530 zł (rys. 14). Najwyższe ceny ubezpieczeń na życie zaobserwowano w 2008 r. (3177 zł). Z kolei w ubezpieczeniach działy II można zauważyć niewielkie wahania poziomu cen. Średnia cena polisy ubezpieczeniowej w obydwu działach rosła przez cały badany okres, z wyjątkiem niewielkiego spadku w 2010 r. W 2011 r. średnio rocznie cena jednej polisy z tytułu ubezpieczeń gospodarczych wynosiła 953 zł.

Na Litwie suma płaconych składek (rys. 15) rosła do 2007 r. W latach 2008–2009, pod wpływem kryzysu finansowego, suma płaconych składek wydatnie spadła, a w latach 2010–2011 nieznacznie wzrosła. Z kolei liczba polis rosła do 2004 r., następnie spadła w 2005 r., a w dwóch końcowych latach ponownie wzrosła. W 2011 r. odnotowano 4,87 mln szt. umów ubezpieczeniowych.

Popyt na ubezpieczenia na życie na Litwie jest niewielki. Jedną z przyczyn takiej sytuacji (być może najważniejszą) jest wysoka cena ubezpieczenia. W 2011 r. średnia cena ubezpieczenia na życie wynosiła około 10 000 lt (rys. 15). Z kolei w przypadku ubezpieczeń majątkowych w latach 2002–2008 zaobserwowano systematyczny wzrost średniej ceny ubezpieczenia do poziomu 351 lt, a następnie jej spadek do 236 lt w 2011 r. Biorąc pod uwagę obydwa działy, średnia cena polisy ubezpieczeniowej w 2011 r. na Litwie wynosiła 349 lt, a więc była ponad dwa razy niższa niż w Polsce.

2. Koncentracja rynku

Wskaźnikiem koncentracji rynku może być udział w rynku kilku największych ubezpieczycieli. Na polskim rynku ubezpieczeniowym mamy do czynienia z systematycznym spadkiem udziału w rynku pięciu największych towarzystw ubezpieczeń. W dziale I w analizowanym okresie nastąpił spadek tego udziału z 91,9% do 58,7%, a w dziale II z 81,9% do 63,6% (tab. 2 i 3).

W sprzedaży ubezpieczeń na życie w latach 2001–2011 dominowało PZU Życie S.A. (tab. 2). Największy udział miał ten zakład w 2001 r. (50,1%), najmniejszy w 2007 r. (28,5%). Do 2007 r. na drugiej pozycji plasowała się Aviva TUnŻ S.A., początkowo z prawie 19% udziałem, ale pod koniec okresu spadła na piąte miejsce – w 2011 r. już tylko z 5,7% udziałem. ING TUnŻ S.A. plasuje się na czwartej pozycji pod względem udziału w rynku w dziale I. TUnŻ WARTA S.A., początkowo z niewielkim udziałem, w 2008 r. wysunęło się na drugie miejsce. W ostatnich dwóch latach na drugie miejsce wysunęło się TUnŻ EUROPA S.A., a trzecie miejsce zajmuje TUnŻ Warta S.A.

W dziale II (tab. 3) przez cały badany okres największy udział miało towarzystwo ubezpieczeń PZU S.A.; w 2001 r. udział ten wynosił 57,3%, w 2011 r. obniżył się do 32,6%. Na drugim miejscu do 2008 r. było TUiR Warta S.A., a od 2009 r. STU Ergo Hestia S.A. TU Allianz Polska S.A. w całym badanym okresie zajmowało czwarte miejsce z udziałem początkowo niewielkim, który później jednak uległ podwojeniu.

Na Litwie koncentracja rynku ubezpieczeniowego jest dużo większa niż w Polsce (rys. 17). W 2002 r. pięciu największych ubezpieczycieli działy I obsługiwało 97,3% rynku. W następnych latach udział ten nieco się obniżył, ale w 2011 r. wynosił 91,8%. Na rynku ubezpieczeń majątkowych wskaźnik koncentracji jest trochę niższy – w 2011 r. udział pięciu największych ubezpieczycieli wyniósł 75,8%.

Pod względem wielkości sprzedaży największy udział w rynku ubezpieczeń na życie na Litwie ma towarzystwo ubezpieczeń Swedbank Life Insurance (tab. 4). W 2002 r. udział tego ubezpieczyciela wynosił 56,8%, w 2011 r. – 34,3%. Na drugim miejscu w latach 2005–2010 był zakład SEB VB Gyvybės Draudimas. W 2011 r. na drugie miejsce wysunęło się towarzystwo Mandatum Life Insurance Baltic.

Z kolei na rynku ubezpieczeń majątkowych pierwszej pozycji nie zmienia zakład ubezpieczeń Lietuvos Draudimas (tab. 5). W 2004 r. towarzystwo to miało bardzo wysoki udział – 54,2%, a w 2011 r. już tylko 31%. Dużym udziałem w rynku przez cały okres cieszyły się towarzystwa PZU Lietuva i Ergo Lietuva.

Podsumowanie

Początki rozwoju wolnego rynku ubezpieczeniowego zarówno w Polsce, jak i na Litwie miały miejsce mniej więcej w tym samym czasie – lata 90. XX w. Biorąc pod uwagę liczbę ubezpieczycieli na obu rynkach w stosunku do liczby mieszkańców, zdecydowanie korzystniej sytuacja przedstawia się na rynku litewskim. Na Litwie na 100 000 mieszkańców przypada ponad 10 ubezpieczycieli, w Polsce 1,56, a średnia dla państw Insurance Europe (IE) wynosi prawie 9. Współczynnik penetracji (udział składki przypisanej brutto w PKB) w Polsce jest ponad dwukrotnie wyższy (3,7%) od współczynnika na Litwie (1,8%). Natomiast średnia dla państw Insurance Europe w 2011 r. wynosiła 8,1%. Wskaźnik gęstości (roczne wydatki *per capita* na ubezpieczenia) w Polsce kształtował się w 2011 r. na poziomie 338 euro, na Litwie 184, a średnia w IE wynosiła 1815 euro.

Jeśli chodzi o strukturę ubezpieczeń, to średnio w analizowanym okresie w Polsce udział składki przypisanej brutto działu I wyniósł 52%, a działu II – 48%. Na Litwie zdecydowanie większym zainteresowaniem cieszą się produkty ubezpieczeń działu II; średnia dla całego okresu wyniosła: dział I – 28%, dział II – 72%. Udział wypłaconych odszkodowań i świadczeń w składce przypisanej brutto w Polsce w 2011 r. wyniósł 69%, a na Litwie 54%. Odszkodowania wypłacone w 2011 r. w Polsce w 65% pochodziły z ubezpieczeń na życie, a na Litwie w 69% z ubezpieczeń majątkowych.

Polacy częściej niż Litwini sięgają po polisy ubezpieczeniowe. W przypadku umów na życie ta przewaga w 2011 r. była piętnastokrotna, w ubezpieczeniach majątkowych tylko o 20%. Sytuacja taka jest bezpośrednio związana z cenami usług ubezpieczeniowych. W ostatnim analizowanym roku koszt roczny ubezpieczenia na życie kształtował się w Polsce średnio na poziomie 2749 zł, a na Litwie – 10 014 lt (czyli około 12 tys. zł). W ubezpieczeniach majątkowych składka roczna wyniosła w Polsce 530 zł, na Litwie – 236 lt (ok. 280 zł).

Koncentracja rynku ubezpieczeniowego została przedstawiona na przykładzie pięciu ubezpieczycieli z największym udziałem w rynku w danym roku. W Polsce w obu działach obserwowany jest systematyczny spadek udziału pięciu największych zakładów ubezpieczeń pod względem przypisu składki. W dziale I współczynnik koncentracji w 2011 r. wynosił 59%, w dziale II – 64%. Natomiast na Litwie widoczna jest bardzo duża koncentracja: w dziale I – 92% i w dziale II – 76%.

Analiza zebranych danych wskazuje na pewne podobieństwa, ale też wiele różnic w poszczególnych wskaźnikach opisujących rozwój rynku ubezpieczeniowego w Polsce i na Litwie.

Tekst wpłynął: 18 września 2013 r.

Bibliografia

Bednarczyk T.H., *Powiązania sektora ubezpieczeń z systemem finansowym i sferą realną gospodarki*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2010, nr 4.

- CEA, *European Insurance in Figure. Data 1999–2008*, Statistics N°40, 2010.
- CEA, *European Insurance in Figure*, Statistic N°44, 2011.
- CEA, *Insurance: a Unique Sector. Why Insurers Differ From Banks*, 2013, http://www.insuranceeurope.eu/uploads/Modules/Publications/1277383780_cea-report-insurance-a-unique-sector.pdf
- Daszewski A., Rogowski S., *Działalność edukacyjno-informacyjna Rzecznika Ubezpieczonych i Fundacji Edukacji Ubezpieczeniowej*, Forum dyskusyjne ubezpieczeń i funduszy emerytalnych. Problemy ochrony konsumenta na rynku ubezpieczeń, Zeszyt 6, Warszawa 2006.
- Ernst & Young, *Europe Voice of the Customer. Time for Insurers to Rethink Their Relationships. Global Consumer Insurance Survey 2012*, <http://www.ey.com/GL/en/Industries/FinancialServices/Insurance/Global-insurance-customer-survey-findings-2012---Europe---exploring-customer-buying-preferences>
- Insurance Europe, Report Confirms Insurers' Vital Investment Role*, <http://www.insuranceeurope.eu/>
- Leonowicz-Lomott M., *Kryzys finansowy szansą dla ubezpieczeń wzajemnych? Obserwacje globalnego kryzysu finansowego*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2010, nr 1.
- Polska Izba Ubezpieczeń, *Ubezpieczenia 2010*, www.piu.org.pl/public/upload/ibrowser/.../Ubezpieczenia%202010.pdf
- Pukał R., *Litewski rynek ubezpieczeniowy*, „Gazeta Ubezpieczeniowa” 2008, nr 23, http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=28823&catid=123:wiat&Itemid=152
- Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2011 roku*, Urząd Komisji Nadzoru finansowego 2012, http://www.knf.gov.pl/Images/sector_ubezpieczen_IVkw2011_tcm75-30582.pdf
- Sopoćko A., *Innowacje sektora ubezpieczeń na rynku kapitałowym*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2009, nr 2.
- Stroiński E., *Rynek ubezpieczeń w Polsce a te sytuacji w Europie Środkowej i Wschodniej*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2010, nr 2.
- Szumlicz T., „Konsumencki” rynek ubezpieczeń, 2013, www.sgh.waw.pl/.../T.Szumlicz%20-%20konsumencki%20rynek%20ub...
- Szumlicz T., *Zaufanie społeczne do zakładów ubezpieczeń*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2011, nr 3.
- Treder H., *Rozwój polskiego rynku ubezpieczeń w warunkach integracji europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007.
- Ulbinaite A., Kucinskiene M., Le Moullec Y., *Determinants of Insurance Purchase Decision Making in Lithuania*, „Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics” 2013, nr 24(2).
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. 2003, Nr 124, poz. 1151).
- Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. 1990, Nr 59, poz. 344).
- Word insurance in 2010. Premiums Back to Growth – Capital Increases*, Swiss Re Sigma, No 2/2011.
- Zheng W., Liu Y., Deng Y., 2008. *New Paradigm for International Insurance Comparison: With an Application to Comparison of Seven Insurance Markets*, The Geneva Association/II's Research Awards Partnership.
- <http://www.dpk.lt/>
- http://www.dpk.lt/en/es_draudikai_beta.php
- <http://www.insuranceeurope.eu/Insurance>
- <http://www.lb.lt/prieziura>

Aneks

Tabela 1

Udział zakładów działu I i II w ogólnej liczbie ubezpieczycieli (w %)

Kraj	Działy	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Polska	Dział I	50,00	48,65	47,44	47,14	47,06	46,97	47,76	46,15	46,27	47,62	45,90
	Dział II	50,00	51,35	52,56	52,86	52,94	53,03	52,24	53,85	53,73	52,38	54,10
Litwa	Dział I	29,03	29,03	32,14	32,14	29,63	33,33	35,71	36,67	42,86	39,29	34,38
	Dział II	70,97	70,97	67,86	67,86	70,37	66,67	64,29	63,33	57,14	60,71	65,63

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce i na Litwie: <http://www.knf.gov.pl>; <http://www.dpk.lt/>.

Tabela 2

Udział pięciu największych zakładów ubezpieczeń działu I w składce przypisanej brutto w Polsce w latach 2001–2011 na dzień 31 grudnia (w %)

Towarzystwo ubezpieczeń	Rok										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
PZU ŻYCIE S.A.	50,9	49,5	45,9	43,0	39,8	36,0	28,5	33,6	32,7	30,0	30,8
AVIVA TU nŻ S.A.*	18,8	17,7	15,1	13,8	12,4	11,6	12,3	10,2	5,5	6,1	5,7
TU nŻ IR AMPLICO-LIFE S.A.	10,4	10,4	9,4	8,1	8,0	7,6	7,4	4,5	5,2	4,6	5,2
ING TU nŻ S.A.	10,3	9,4	8,1	7,1	6,6	6,3	5,4	9,9	8,4	5,9	6,4
TU ALLIANZ ŻYCIE POLSKA S.A.	1,5	1,7	2,6	2,7	2,9	6,7	6,4	3,9	6,1	4,7	4,8
AEGON TU nŻ S.A.**	0,1	1,6	1,7	5,0	6,6	8,7	10,9	2,3	2,1	2,5	2,3
TU nŻ WARTA S.A.	0,8	1,1	4,3	2,4	2,6	2,7	2,8	11,4	8,6	7,5	7,8
TU nŻ EUROPA S.A.	-	0,2	1,5	1,7	2,4	2,0	4,7	6,8	8,9	12,6	8,1
NORDEA POLSKA TU nŻ S.A.	0,4	0,4	0,4	2,1	2,4	2,7	3,5	3,6	4,1	6,2	5,3
RAZEM 5 największych TU	91,9	88,7	81,1	77,0	73,3	70,6	65,5	70,9	64,7	62,4	58,7

* Zmiana nazwy 01.06.2009 r. z Commercial Union Polska na Aviva.

** Zmian nazwy 14.12.2005 r. z Nationwide na Aegon.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce: <http://www.knf.gov.pl>.

Tabela 3

Udział pięciu największych zakładów ubezpieczeń działu II w składce przypisanej brutto w Polsce w latach 2001–2011 na dzień 31 grudnia (w %)

Towarzystwo ubezpieczeń	Rok										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
PZU S.A.	57,3	55,9	53,1	50,3	48,9	46,8	43,8	40,5	37,0	40,0	32,6
TUIR WARTA S.A.	12,9	13,5	12,8	11,6	11,5	10,6	10,1	9,9	8,8	9,4	9,0
STU ERGO HESTIA S.A.	5,5	6,3	6,9	6,4	6,7	7,0	8,1	8,9	10,4	10,0	10,5
TU ALLIANZ POLSKA S.A.	3,8	3,7	5,1	5,9	6,3	6,8	7,6	8,0	7,6	7,3	7,4
HDI SAMOPOMOC TU S.A. / HDI ASEKURACJA TU S.A.*	2,4	2,7	2,8	3,6	3,6	5,0	4,7	4,2	4,0	4,3	3,8
INTERRISK S.A. Vienna Insurance Group	0,9	1,2	1,6	1,8	2,4	2,9	3,3	3,5	3,6	4,6	4,2
RAZEM 5 największych TU	81,9	82,1	80,7	77,7	77,0	76,2	74,3	73,4	67,8	71,3	63,6

* W 2006 roku towarzystwo ubezpieczeń HDI SAMOPOMOC połączyło się z towarzystwem ubezpieczeń HDI ASEKURACJA.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce: <http://www.knf.gov.pl>.

Tabela 4

Udział pięciu największych zakładów ubezpieczeń działu I w składce przypisanej brutto na Litwie w latach 2001–2011 na dzień 31 grudnia (w %)

Towarzystwo ubezpieczeń	Rok										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Swedbank Life Insurance*	x	56,8	47,5	38,5	37,7	37,6	41,4	35,5	31,4	27,2	34,3
SEB VB Gyvybės Draudimas**	x	13,3	16,7	17,3	18,4	27,0	25,5	19,2	18,8	18,7	15,1
ERGO Lietuva Gyvybės Draudimas	x	20,2	19,2	17,7	15,7	11,4	8,9	13,1	9,6	9,0	5,6
Aviva Lietuva***	x	3,5	7,2	11,9	11,3	10,7	4,2	15,9	17,4	18,3	10,7
Mandatium Life Insurance Baltic****	x	3,5	5,9	4,0	7,0	6,1	10,9	6,5	11,5	15,1	26,1
RAZEM 5 największych TU	x	97,3	94,5	89,4	90,1	92,8	90,9	90,2	88,6	88,3	91,8

* Od 2010, wcześniej „Lietuvos draudimo gyvybės draudimas” do 2004, później Hansa Gyvybės Draudimas.

** Do 2004 VB Gyvybės Draudimas.

*** Do 2007 Commercial Union Lietuva Gyvybės Draudimas.

**** Do 2010 Sampo Gyvybės Draudimas.

x – brak danych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego na Litwie: <http://www.dpk.lt/>.

Tabela 5

Udział pięciu największych zakładów ubezpieczeń działu II w składce przypisanej brutto na Litwie w latach 2001–2011 (w %) na dzień 31 grudnia

Towarzystwo ubezpieczeń	Rok										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Lietuvos Draudimas	x	42,1	33,1	54,2	34,8	34,5	35,7	34,2	32,9	33,7	31,0
BTA Draudimas	x	1,4	2,6	2,3	5,3	9,6	11,3	9,9	12,7	12,2	11,6
PZU Lietuva*	x	4,3	6,5	10,4	14,4	11,6	12,6	14,1	12,4	12,6	12,0
ERGO Lietuva	x	14,2	18,2	13,8	14,4	14,2	13,7	13,9	12,6	12,9	12,6
If P&C Insurance	x	6,3	7,4	8,0	9,8	9,9	9,7	9,4	10,3	9,4	8,6
Gjensidige Baltic	x	–	–	–	–	–	–	2,7	6,9	6,6	6,7
Seesam Lietuva	x	0,95	1,5	1,8	1,7	2,3	2,5	2,3	3,1	3,4	3,3
Baltikums Lietuvos Filialas**	x	5,5	5,9	6,0	6,2	4,7	1,3	0,0	0,0	0,2	0,5
Lindra***	x	7,2	8,9	–	–	–	–	–	–	–	–
RAZEM 5 największych TU	x	75,3	74,1	92,4	79,6	79,8	83,0	81,5	80,9	80,8	75,8

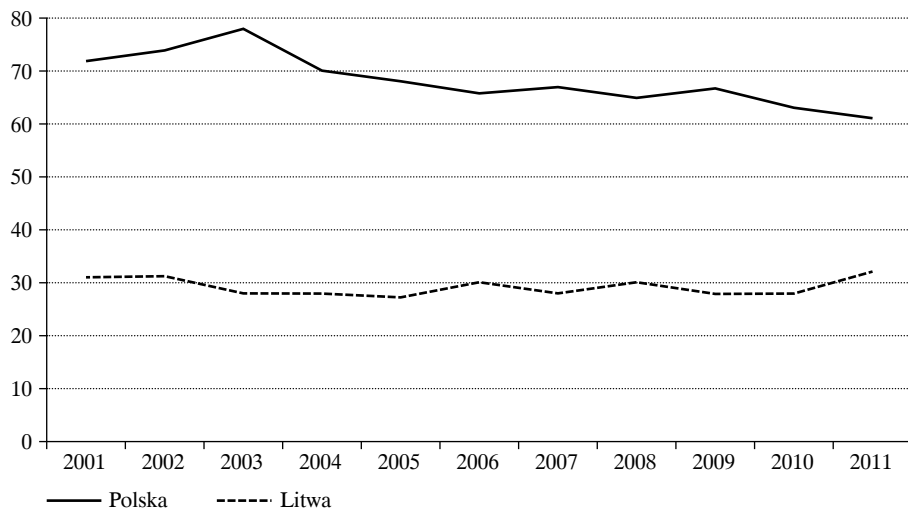
* Do 2004 r. NORD/LB Draudimas.

** Od 2011 r., wcześniej Baltikums Draudimas, od 2009 JSIC BALTIKUMS Filialas.

*** W 2004 r. Lindra zbankrutowała.

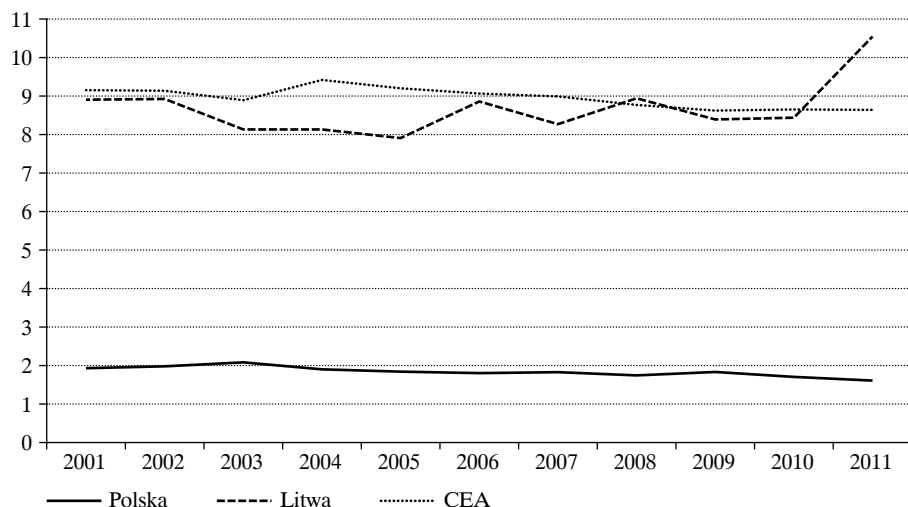
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego na Litwie: <http://www.dpk.lt/>.

Rysunek 1
Liczba zakładów ubezpieczeń w latach 2001–2011

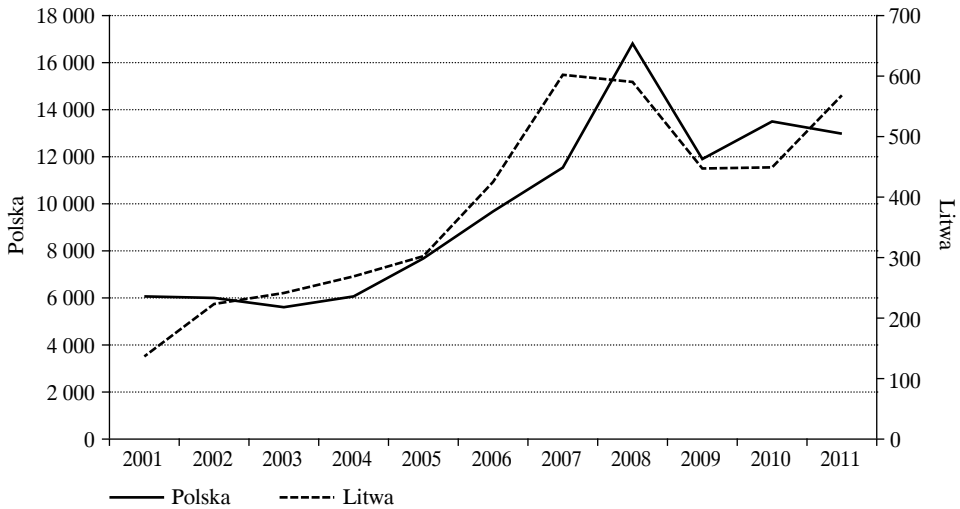
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce i na Litwie: <http://www.knf.gov.pl>; <http://www.dpk.lt/>

Rysunek 2
Liczba ubezpieczycieli na 100 000 mieszkańców w latach 2001–2011

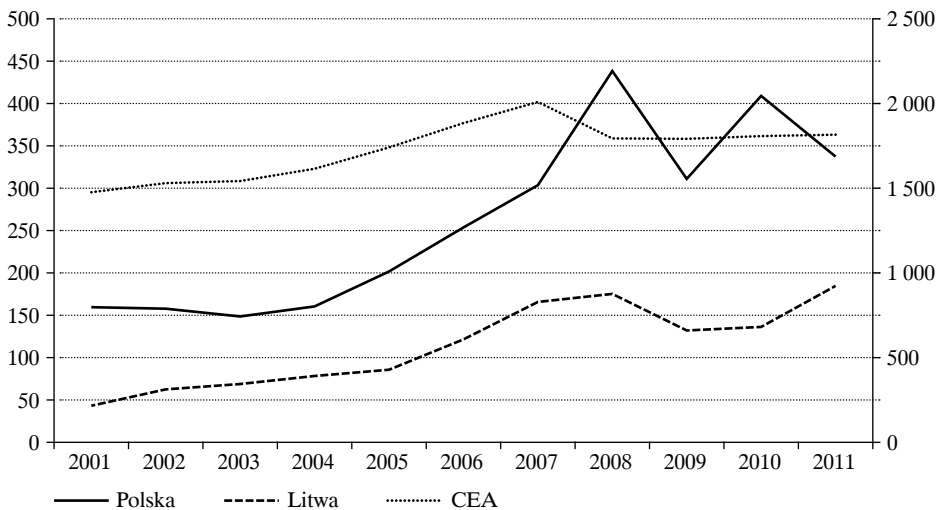
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: CEA Statistics N°40, *European Insurance in Figures. Data 1999–2008*, July 2010; CEA Statistic N°44, *European Insurance in Figure*, December 2011, s. 53.

Rysunek 3
Składka przypisana brutto w latach 2001–2011 (w mln euro)

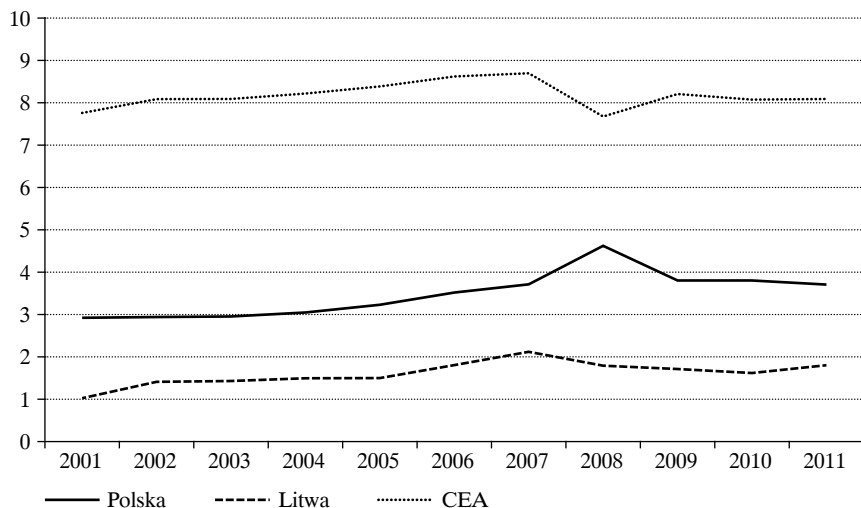
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: CEA Statistics N°40, *European Insurance in Figures. Data 1999–2008*, July 2010; CEA Statistic N°44, *European Insurance in Figure*, December 2011, s. 36.

Rysunek 4
Współczynnik gęstości w latach 2001–2011 (w euro)

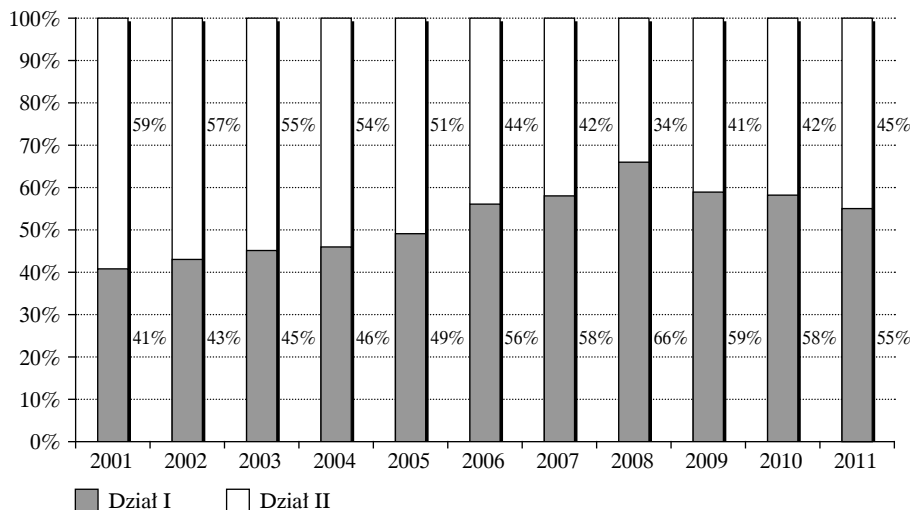
Źródło: Opracowanie na podstawie: CEA Statistic N°44, *European Insurance in Figure*, December 2011, s. 20.

Rysunek 5
Współczynnik penetracji w latach 2001–2011 (w %)

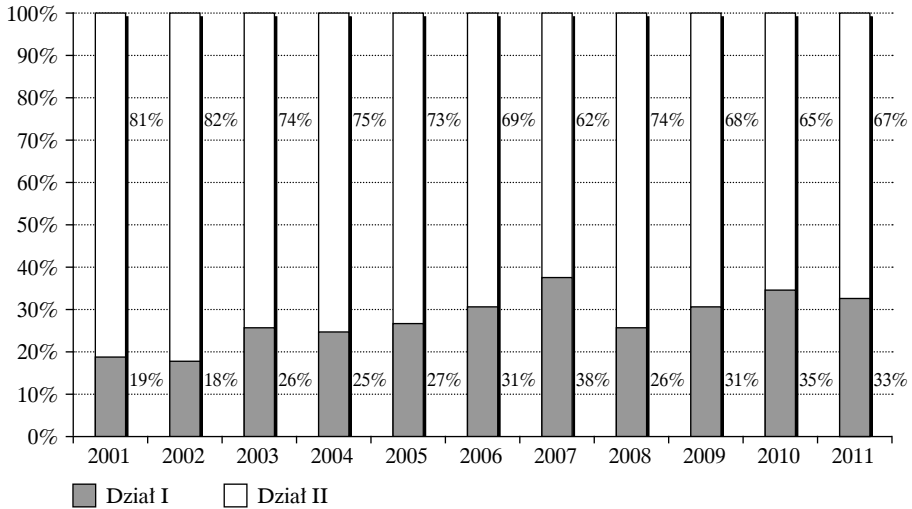
Źródło: Opracowanie na podstawie: *Word insurance in 2010. Premiums back to growth – capital increases*, Swiss Re Sigma No 2/2011, s. 39; CEA Statistic N°44, *European Insurance in Figure*, December 2011, s. 24.

Rysunek 6
Struktura składki przypisanej brutto w Polsce w latach 2001–2011

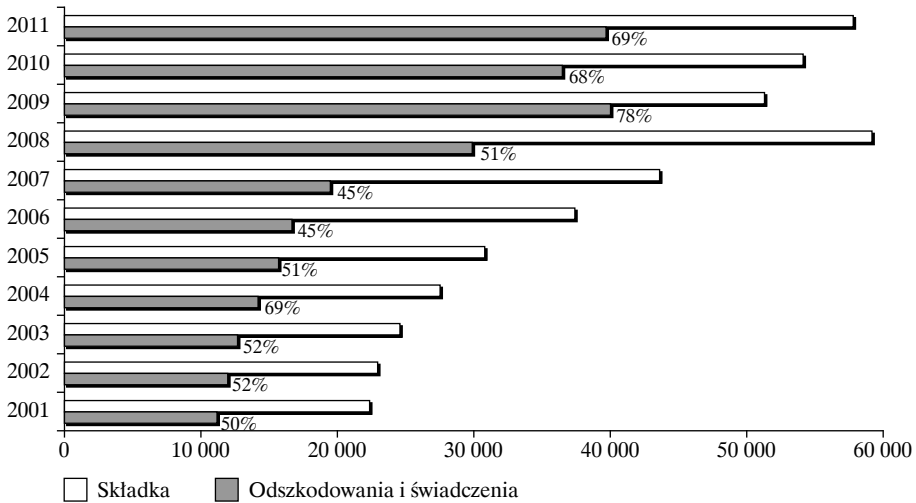
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce: <http://www.knf.gov.pl>.

Rysunek 7
Struktura składki przypisanej brutto na Litwie w latach 2001–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego na Litwie: <http://www.dpk.lt/>.

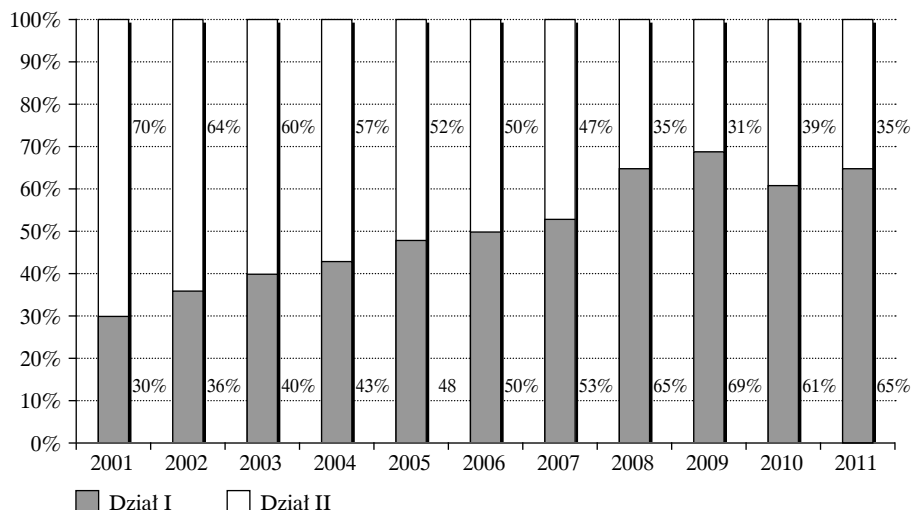
Rysunek 8
Składka przypisana brutto, odszkodowania i świadczenia wypłacone w Polsce w latach 2001–2011 (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce: <http://www.knf.gov.pl>.

Rysunek 9

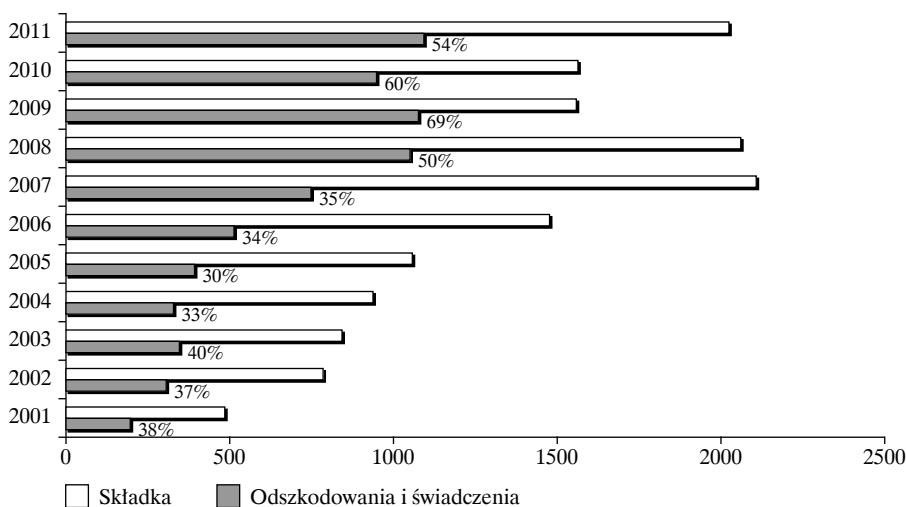
Struktura wypłaconych odszkodowań i świadczeń w Polsce w latach 2001–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce: <http://www.knf.gov.pl>.

Rysunek 10

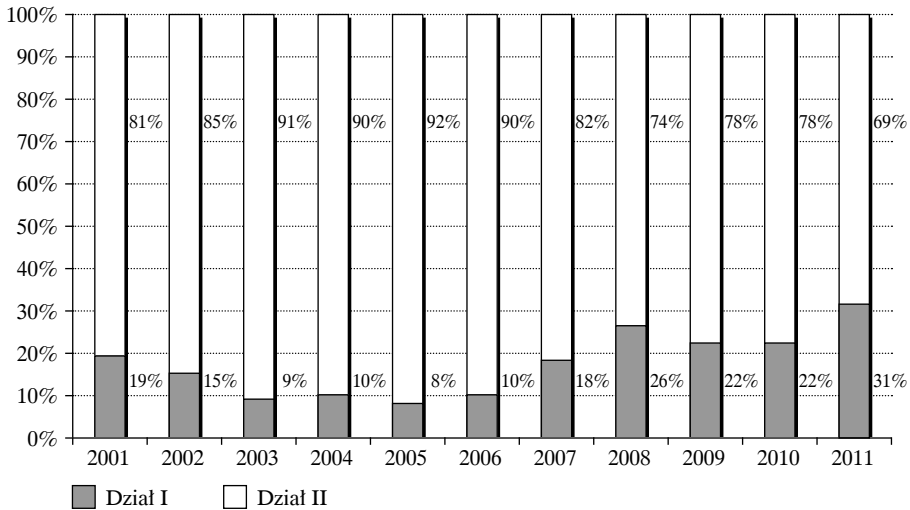
Składka przypisana brutto, odszkodowania i świadczenia wypłacone na Litwie w latach 2001–2011 (w mln lt)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego na Litwie: <http://www.dpk.lt/>.

Rysunek 11

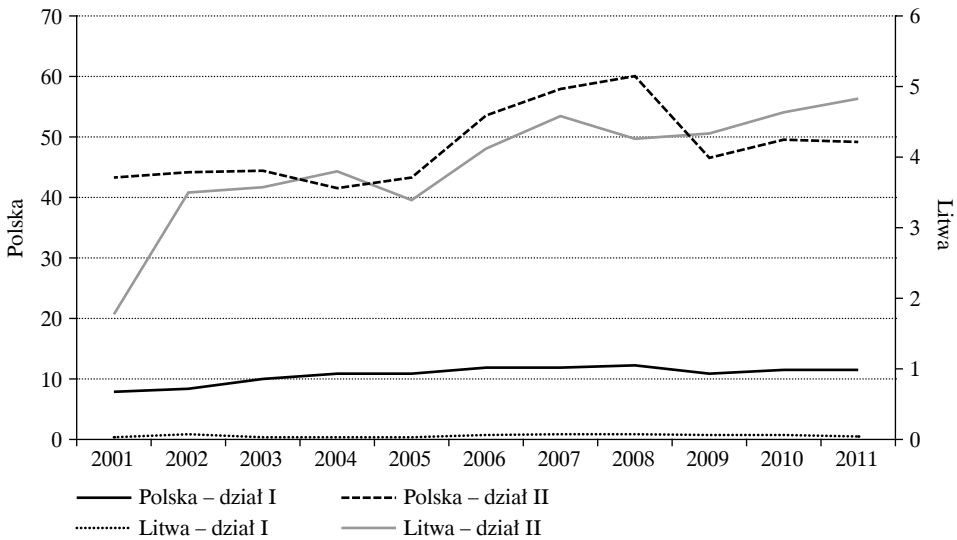
Struktura wypłaconych odszkodowań i świadczeń na Litwie w latach 2001–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego na Litwie: <http://www.dpk.lt/>.

Rysunek 12

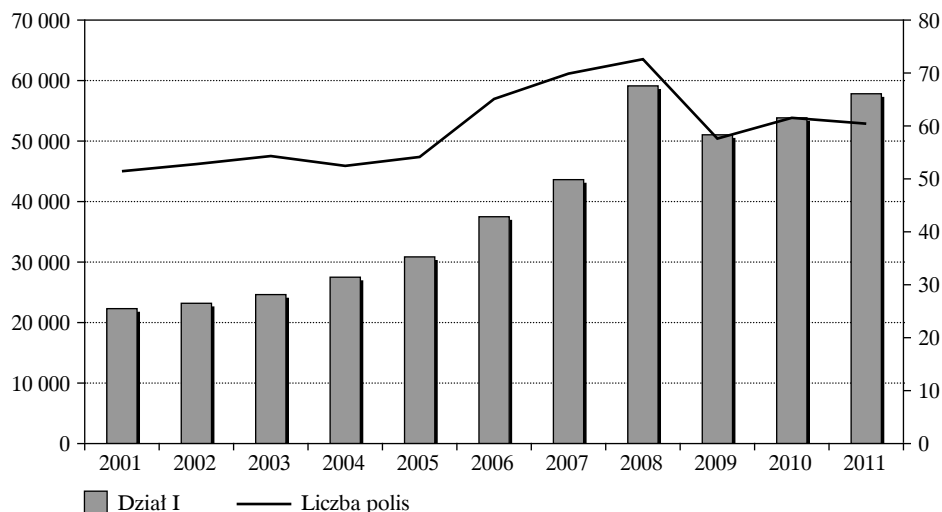
Liczba czynnych polis w Polsce i na Litwie w latach 2001–2011 (w mln szt.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce i na Litwie: <http://www.knf.gov.pl/>; <http://www.dpk.lt/>.

Rysunek 13

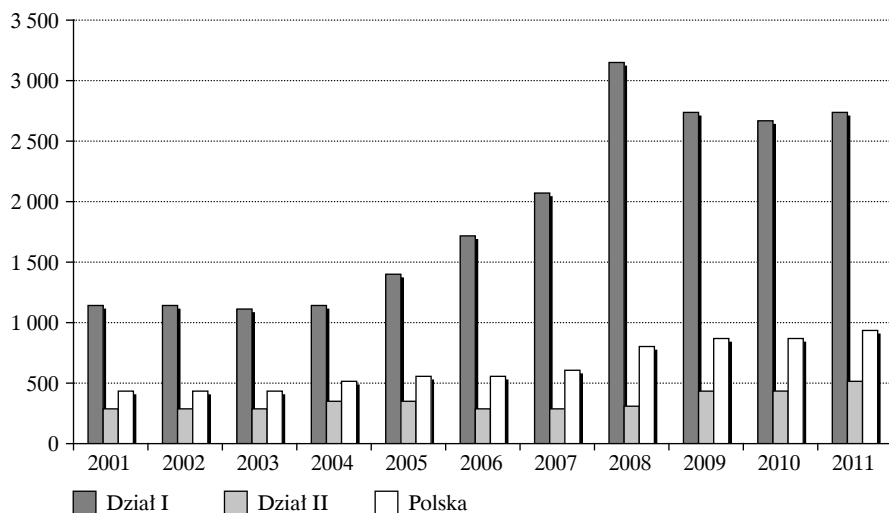
Składka przypisana brutto (w mln zł) i liczba polis (w mln szt.) w Polsce w latach 2001–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce: <http://www.knf.gov.pl>.

Rysunek 14

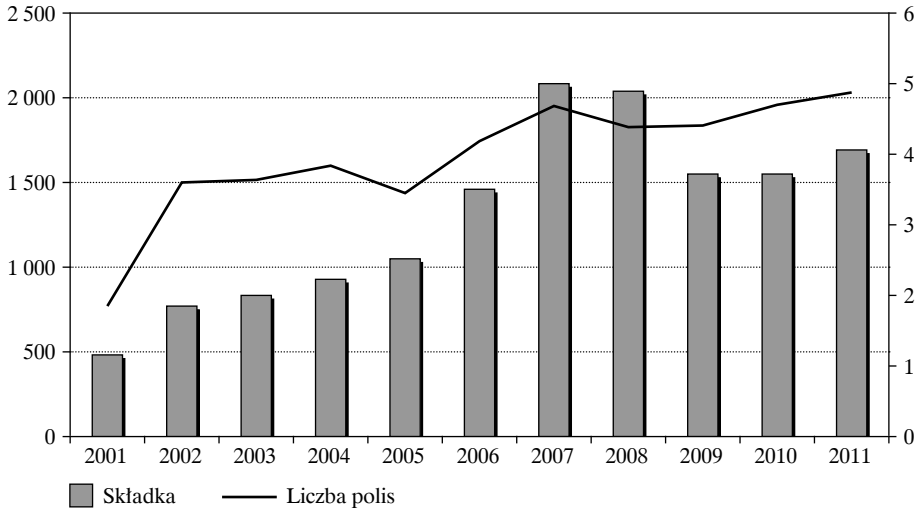
Cena jednej polisy w Polsce w latach 2001–2011 (w zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce: <http://www.knf.gov.pl>.

Rysunek 15

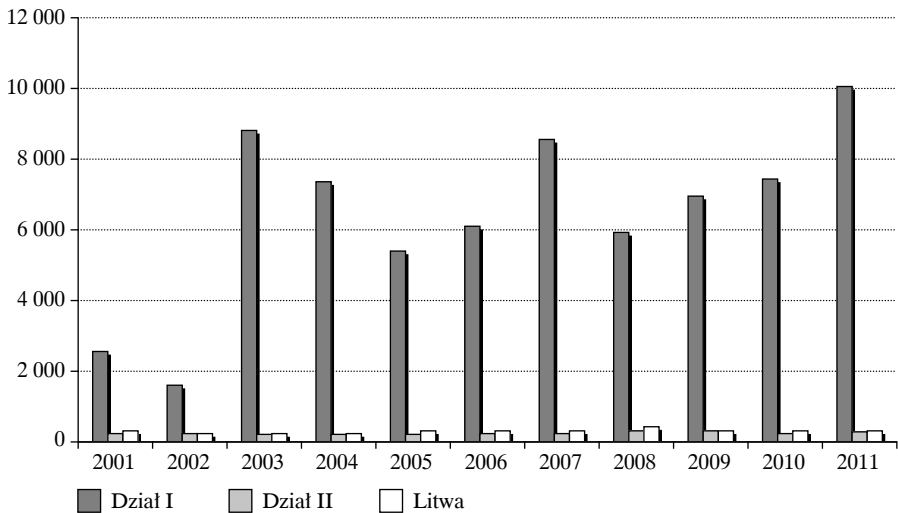
Składka przypisana brutto (w mln lt) i liczba polis (w mln szt.) na Litwie w latach 2001–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego na Litwie: <http://www.dpk.lt/>.

Rysunek 16

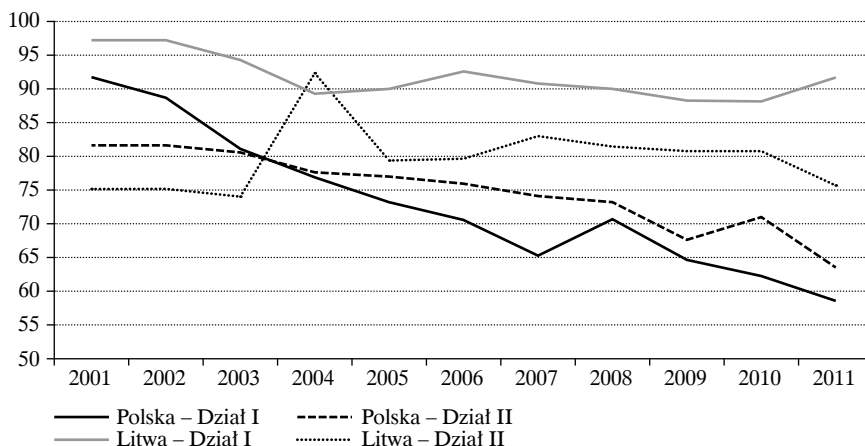
Cena jednej polisy na Litwie w latach 2001–2011 (w lt)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego na Litwie: <http://www.dpk.lt/>.

Rysunek 17

**Koncentracja na rynku polskim i litewskim rynku ubezpieczeniowym
w latach 2001–2011 (w %)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego w Polsce i na Litwie: <http://www.knf.gov.pl/>; <http://www.dpk.lt/>.

**RYNEK UBEZPIECZENIOWY W POLSCE I NA LITWIE
– ANALIZA PORÓWNAWCZA**

Streszczenie

W artykule przedstawiono porównawczą analizę rozwoju rynku ubezpieczeniowego w Polsce i na Litwie w okresie 2001–2011. Analiza uwzględnia najważniejsze wskaźniki charakteryzujące rynek ubezpieczeniowy, takie jak: liczba ubezpieczycieli, liczba zawartych polis i ich ceny, suma płaconych składek ubezpieczeniowych, suma wypłacanych odszkodowań i świadczeń itp., oraz różne wskaźniki względne. W analizie uwzględniono podział sektora ubezpieczeń na ubezpieczenia osobowe (zwłaszcza na życie) oraz majątkowe. Przeanalizowano również koncentrację rynku ubezpieczeniowego.

Słowa kluczowe: rynek ubezpieczeniowy, ubezpieczenia osobowe, ubezpieczenia majątkowe, składka, świadczenia, odszkodowania, Polska, Litwa

**INSURANCE MARKET IN POLAND AND LITHUANIA:
A COMPARATIVE ANALYSIS**

Summary

The paper presents on a comparative basis the development of the insurance market in Poland and Lithuania over the period 2001–2011. The analyses employs main indicators of the insurance activity, such as: the number of insurers, the number of insurance policies and their prices, sum total of insurance premiums, sum total of insurance compensations and benefits etc., and various relative indicators. The analysis considers the division of personal (notably life insurance) and property insurance. A separate part of the analysis is devoted to the concentration of the insurance market.

Key words: insurance market, personal insurance, property insurance, insurance premium, benefit, compensation, Poland, Lithuania

РЫНОК СТРАХОВАНИЙ В ПОЛЬШЕ И В ЛИТВЕ – СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Резюме

В статье представлен сравнительный анализ развития рынка страховых в Польше и в Литве в период 2001–2011. Анализ учитывает важнейшие показатели, характеризующие рынок страховых, такие как: количество страховых фирм, количество выданных полисов и их цены, сумма оплачиваемых страховых взносов, сумма выплачиваемых возмещений и пособий и т.п., а также разные относительные показатели. В анализе было учтено деление страхового сектора на личное страхование (особенно жизни) и имущественное страхование. Проведен также анализ концентрации страхового рынка.

Ключевые слова: рынок страховых, личное страхование, имущественное страхование, взносы, пособия, возмещения, Польша, Литва